

RAZVOJ VINOGRADARSTVA I VINARSTVA NA OTOCIMA

DEVELOPMENT OF VITICULTURE AND WINE MAKING ON ISLANDS

P. Maleš

SAŽETAK

Stoljeća predanog kultiviranja vinove loze na obalama hrvatskog Jadrana, te stoljeće uspješnog razvitka vinogradarstva-vinarstva na jednoj od najpresudnijih povijesnih raskrsnica hrvatske povijesti zaslužuje izuzetnu pažnju u gospodarskom programu razvoja države Hrvatske. Jer vinogradarstvo prošlosti, po površinama pod vinovom lozom, po količini proizvedenog vina, po broju ljudi koji su za lozu egzistencijalno vezani, po izvoznim poslovima i njihovim novčanim učincima, kao i po svom mediteranskom hrvatskom rasprostranjenju, utkano je u prirodno zemljopisno tkivo područja. Ali, vinogradarstvo-vinarstvo je istodobno bilo najpoletnije i najranjivije područje života, u kojem su se naizmjenično smjenjivali uzleti i klonuća, koji su, onda, presudno obilježavali cjelokupni život primorskog područja. Tko želi proniknuti u bit hrvatskih gospodarsko-političkih prilika, mora se stalno okretati izuzetnoj ulozi koju je vinogradarstvo-vinarstvo prošlog razdoblja igralo u cijelom hrvatskom gospodarskom i političkom životu.

VAŽNOST VINOVE LOZE I NJENIH PROIZVODA

Vinova loza je, zahvaljujući svojim biološkim svojstvima, stoljećima najadekvatnije valorizirala otočni krš. Na otočnom hrvatskom području postojala je biološka simbioza vinogradara i vinogradarstva, jer je vinova loza bila uvjet za opstanak.

Grožđe je značajni prehrambeni proizvod. Jedan kilogram grožđa sadrži 800-1100 kalorija. Sastojci grožđa su: šećer, organske kiseline, mineralne tvari, vitamini, aromatske tvari i dr. Tvari koje sadrži grožđe nalaze se u njemu u najprikladnijem biološkom obliku za ljudski organizam. Potrošnja grožđa u svijetu je dosta velika i u prosjeku iznosi 40 kg godišnje po stanovniku.

Veliki dio proizvodnje grožđa preradi se u vino. Orijentacija našeg otočnog područja je također proizvodnja vina. Ali proizvodnja vina ne smije se pogrešno shvatiti i kao što su neki skloni proizvodnju vina poistovjetiti s proizvodnjom alkohola i pojavom alkoholizma. Valja znati da opasnost od alkoholizma ne prijete od razumne potrošnje vina, a to potvrđuju činjenice da u vinogradarsko-vinarskim zemljama, gdje je vino sastavni dio svakodnevnog obroka, ima najmanje alkoholičara. Stoga je potrebno ukinuti zabranu reklamiranja vina kao alkoholnog pića. Jer vino se ne može optuživati kao isključivo alkoholno piće, pogotovo ako imamo na umu vrlo kratku definiciju o hrani: "Hrana je svaka tvar uzeta u odgovarajućim količinama, koja transformacijom u organizmu proizvodi energiju potrebnu za život".

Vino je otopina vode, alkohola, mineralnih tvari, kiselina, polifenolnih spojeva, vitamina i drugih tvari. Vino je prirodni kompleks vitamina, te 22 oligoelementa, među kojima su najznačajniji: željezo, magnezij, kalcij, kalij itd., zatim raznih mikroelemenata kao molibden, bor, mangan i dr. Vino predstavlja i skup aminokiselina sa 14 značajnih organskih kiselina kao što su: vinska, limunska, jabučna, jantarna i ostale. Vino sadrži oko 200 sastojaka što predstavlja skup energetskih tvari, koje su neophodno potrebne u fiziologiji prehrane i metabolizmu čovjekova organizma.

PRIRODNA OBILJEŽJA PODRUČJA

Hrvatsko primorje očituje se velikim brojem otoka koji se pružaju u gotovo neprekidnom nizu od sjeverne hrvatske granice do krajnjeg juga (rt Oštro), u dužini od preko 4.000 km. Otoci južne Hrvatske zauzimaju čak 18,3% njene površine. Glede navedenog u upotrebi je naziv otočni prostor. Gustoća otoka je takva da se otoci i more uzimaju kao jedan jedinstveni akvatorij.

Zemljopisni položaj hrvatskih otoka je između 42°30' i 45°30' sjeverne zemljopisne širine. S aspekta zemljopisnog položaja, među hrvatskim otocima postoje znatne razlike. Na njih utječu prirodni elementi (blizina kopna), a ovise i o društveno gospodarskim čimbenicima. Tako npr. južnije položeni otoci glede izrazite maritimnosti uživaju neke klimatske prednosti, dok su sjevernije položeni Kvarnerski otoci glede blizine kopna pristupačniji. Uz navedene elemente zemljopisnog položaja, neophodno je upoznati otočni prostor u odnosu na susjedno more i kopno, te prirodnu i funkcionalnu povezanost s njima.

Prirodna osnova otoka je kompleks međusobno ovisnog zemljopisnog sadržaja koji je u neprekidnoj promjeni.

Prirodni kompleks čine: reljef, tlo, vode, vegetacija, što ovisi o klimi koja ih modificira, stvara, napaja i utječe na njihov razvoj. Reljef i geološka građa otoka prilično su jednostavni. U građi prevladavaju dvije osnovne vrste stijena:

vapnenac i fliš, a reljefnu sliku daju dva osnovna oblika: vapnenački grebeni, vrhovi-antiklinale i flišne udoline-sinklinale.

Na ogoljenoj površini degradiranih makija zadržale su se najotpornije vrste grmolikih industrijskih i ljekovitih biljaka i trava, koje čine farmaciju mediteranskog kamenjara. Prirodni uvjeti pogoduju i uzgoju kulturnih biljaka, među kojima dominiraju vinova loza i maslina.

Sve je spomenuto povezano s klimatskim uvjetima, odnosno mediteranskom klimom prepoznatljivom po toplim i suhim ljetima te blagim i kišovitim zimama. Količina oborina duž naše obale kreće se prosječno od 260 mm i 1500 mm godišnje. Pravilnost zemljopisnog rasporeda oborina izražena je u poprečnom smjeru zapad - istok, tj. otoci - obala. Tako npr. na otoku Palagruži padne u prosjeku 260 mm godišnje, Visu 600 mm, Hvaru 700 mm, Splitu 800 mm, a u Sinju čak 1200 mm. Bitne su razlike u otočnom pojasu sjeverne i južne Hrvatske, kao npr. na otoku Cresu padne godišnje 1120 mm oborina a na otoku Hvaru 700 mm. Južni dio obalnog i otočnog pojasa spada u područje najsunčanijeg sredozemlja, kao npr. otok Hvar sa 2720 sunčanih sati.

PUČANSTVO OTOKA KAO ČIMBENIK GOSPODARSKOG RAZVOJA

Pučanstvo otoka po broju i dobnoj sposobnosti značajni su čimbenik razvoja vinogradarsko-vinarske proizvodnje.

Pučanstvo i njegov prostorni raspored u uzročnoj su svezi s prirodnim uvjetima. Tamo gdje su oni povoljni, naseljenost je veća. Ali, razvoj pučanstva u uzročnoj je svezi i s društveno povijesnim zbivanjima, te gospodarskim mogućnostima otoka. Po broju pučanstva obalni pojas pokazuje porast pučanstva, a svi otoci opadanje i to od vremena Austrougarske. Najbolniju emigraciju otoci doživljuju za vrijeme vinske krize, pojavom filoksere i propadanjem vinograda, bitnih temelja na kojima se osniva otočno gospodarstvo.

U nedavnoj prošlosti individualni proizvođač nije bio ravnopravan dje-latniku u društvenim organizacijama glede utjecaja sustavnih, ideoloških kao i pravnih mjera. Iz toga su proistekle mnoge disproporcije i posljedice koje su rezultirale stalnim osiromašenjem i raslojavanjem otoka, brzom degradacijom i izuzetno sporim procesom stvaranja robnih vinogradarskih domaćinstava.

Pomisao na prostor hrvatskog otočja istovremeno ushićuje i zabrinjava. Ushićenje zbog osebujnih prirodno-zemljopisnih obilježja; otok, more, mediteranska klima s mnogo sunca, mirisa vegetacije, te duge bogate i vrlo zanimljive prošlosti. Zabrinjava zbog demografske slike. Pučanstvo nema dovoljno biološke snage za vlastitu reprodukciju, nema fizičke snage održavati funkcionalno gospodarstvo, a još manje snage za uključivanje u nove gospo-

darske tijekove. Stoga gospodarskoj revitalizaciji ovog, za nas, životno važnog prostora mora prethoditi demografsko saniranje, jer je pučanstvo presudan čimbenik u prostoru i značajan pokazatelj njegove gospodarske dinamike.

Društveni gospodarski procesi nameću i funkcionalnu podjelu otoka. Ona se temelji na sustavu županijskog okupljanja dijela zaleđa, obale - otoka i mora oko centra koji se nalazi na kopnu: Rijeka, Zadar, Šibenik, Split, Dubrovnik, što će pospješiti razvoj infrastrukture, elektrifikacije, vodovoda, suvremene prometne povezanosti (trajektni mostovi), što je vrlo važan tehnički preduvjet za njihov gospodarski razvoj.

MJERE RAZVOJA VINOGRADARSTVA - VINARSTVA

Prirodna obilježja naših otoka pružaju mogućnost revalorizacije ekoloških uvjeta u proizvodnji grožđa i vina, a time i izuzetne mogućnosti u izvozu visokokvalitetnih proizvoda na inozemno tržište.

U izmijenjenom gospodarskom i političkom sustavu vinogradarsko-vinarska proizvodnja mora se temeljiti na obiteljskom gospodarstvu, ali uz potrebu sljedećih mjera:

1. Razvoj vinogradarstva-vinarstva morao bi počivati na dugogodišnjim planovima i programima (demografskim i gospodarskim) i to posebice za svaki otok ili grupu otoka zemljopisnog položaja.

2. Intenziviranje vinogradarsko-vinarske djelatnosti putem tehnoloških inovacija nezamislivo je bez znanosti i kvalitetnih sredstava.

3. Koordinirati razvoj grane na osnovi programa s regionalnim znanstvenim, stručnim i gospodarskim ustanovama.

4. Pratiti ostvarenje programa rada na obiteljskom gospodarstvu u svim elementima programa.

5. Na određenim lokacijama osnivati udruge proizvođača grožđa, te stvarati centre s najsuvremenijom tehnologijom u proizvodnji vrhunskih vina usmjerenih na inozemna tržišta.

6. Upoznati domaćinstva s potrebom i važnošću marketinške službe u prometu i plasmanu vina. Time ih usmjeravati na zajedničko ulaganje radi jeftinije nabave suvremene tehnologije i smanjenih troškova proizvodnje.

7. Poštivati Zakon o vinu i Pravilnik o proizvodnji grožđa i vina, posebice propise koji se odnose na prijavu vinogradarskih površina, proizvodnju grožđa i kvalitetu vina.

8. Zalagati se za strogu analizu potreba uvoza vina radi zaštite domaće proizvodnje.

9. Uspostaviti razumnu i znanstveno-stručnu suradnju između vinogradarsko-vinarskih znanstvenih institucija i Ministarstva poljodjelstva i šumar-

stva po predmetima rada na kontroli proizvodnje vina s oznakom zemljopisnog podrijetla.

10. Osigurati dovoljan broj autohtonih kvalitetnih sadnica za potrebe obnove vinogradarstva. Dozvolu za proizvodnju sadnog materijala izdavati na temelju detaljnog stručnog elaborata, uvjeta proizvodnje, stručno-moralnim osobama, uz istaknutu kontrolu cjelokupnog procesa proizvodnje (od matičnih nasada do stavljanja proizvoda u promet).

11. Ministarstvo poljodjelstva i šumarstva moralo bi uspostaviti djelotvornu profesionalnu inspeksijsku službu radi optimalnog funkcioniranja vinogradarsko-vinarske djelatnosti.

Adresa autora - *Author's address*:

Primljeno: 5.05.1997.

Prof. dr. sc. Petar Maleš
Institut za jadranske kulture i melioraciju krša - Split